

bekapcsolódik a Buday Árpád halála után Banner János által szerkesztett szegedi „Dolgozatok” munkájába: itt jelenik meg 1940-ben a pannoniai provinciális kislasztika egyik, korábban kevés figyelemre méltított csoportjáról, az állatalakos kulcsnyelekről írott tanulmánya. A következő évben, egyre kiteljesedő tudományos munkássága és oktatói tevékenysége alapján — Banner professzor felterjesztésére — a szegedi tudományegyetemen a klasszika archaeologia nyilvános rendkívüli tanári címét nyeri el.

Oroszlán Zoltán életművének beteljesülését a fel szabadulás hozza meg: 1945-ben a budapesti tudományegyetemen a klasszika archaeologia nyilvános rendes tanárává nevezik ki. Oroszlán Zoltán oktatómunkája ekkor már több évtizedes sikerekre tekinthet vissza, hiszen szegedi magántanári megbízatása előtt már rendkívül széles körű tudomány-népszerűsítő előadói tevékenységet fejtett ki. Nagyon sokszor szerepelt a régi Szabadegyetem dobogóján, a Szabad Lyceumokban, a régi Uránia Tudományos Színházban, az Erzsébet Népkademián és számos más fórumon. Előadásait nemcsak a szakmája iránti forró lelkesedés, az antik művészet szépségeinek lebilincselő erejű tolmácsolása jellemezte, de mindig megtalálta a módot arra, hogy a régmúlt emlékeit közvetlenné, élővé varázsolja a ma embere számára, finom humorával, megnyerő egyéniségével az évezredek tűnt szépségeit mindig életközelségbe tudta varázsolni.

Széles körű tudásának, közvetlen meleg emberi egyéniségének köszönhető, hogy az egyetemen nagyszámú hallgatóság gyűlt köréje s kiváló tanítványokat adott a magyar ókortudomány számára. Am ugyanakkor, amidőn Oroszlán Zoltán fáradtságot nem ismerő buzgalommal szentelte erejét a jövő tudós nemzedék nevelésére, sohasem feledkezett meg a nagy elődök munkájának értékeléséről sem. Fontos feladatának tartotta a nagy magyar archeológusok életművének feltárását és értékelését. Erre a munkára nemcsak az egyetemi előadások szolgáltattak alkalmat, hanem a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat előadásai, amely társulatnak már a felszabadulás előtt főtítkára volt, később al-elnöke, 1960-ban pedig elnöke lett.

Különösen a Társulatnak az elmúlt évtizedben rendezett nagy sikerű vidéki vándorgyűlései szolgáltattak kitűnő alkalmat Oroszlán professzornak arra, hogy a magyar régészettudomány nagy múltjának értékeit bemutathassa. Ezúttal csak két ilyen jelentős megnyilatkozására utalunk. Az egyik a magyar klasszika archaeológiai és népvándorlás kori régészet megalapítójáról,

Hampel József professzorról, a Nemzeti Múzeum egykori igazgatójáról tartott szép megemlékezése a Társulat 1963. évi esztergomi vándorgyűlésen (lásd: ArchÉrt 1964, 116—118), a másik a magyar régészet alapítója, Rómer Flóris professzor által írott „Művészeti Kalauz” méltatása az 1966. évi székesfehérvári vándorgyűlésen, a nagy jelentőségű munka megjelenésének századik évfordulója alkalmából (vö. ArchÉrt 1966, 96—97).

A klasszikus világ sokoldalú kutatója, a hallgatóságot lebilincselő pedagógus, a mindig tevékeny szervező, a régészeti múzeológia elméletileg és gyakorlatilag egyaránt kiváló művelőjének is bizonyult. Több évtizedes eredményes kiállítás-szervező munka után mint professzor — többek között — így fogalmazta meg a korszerű múzeológia alapelveit: „... minden múzeum pártos. Különösen az ma, mikor az ideológiai harc világszerte kiélesedett. Mutasd meg múzeumodat, megmondom, milyen ideológiát vallsz magadnak. Különösen fontos ez a nép múltjának feltárását és emlékeinek feldolgozását végző és az eredményeket a közönséggel közlő múzeumoknál” („Még egyszer a szegedi új régészeti kiállításról” ArchÉrt 1962. 113.).

Azt hisszük, hogy Oroszlán Zoltán alkotó munkájának eddigi — többé-kevésbé adatszerű jellemzéséből is kiérezhető az ő egyénisége, emberi magatartása. Már széles körű előadótevékenysége is megvilágította egyéniségének egyik legjellemzőbb vonását: az igaz *philanthropiát*. Közvetlen, baráti kapcsolatok teremtésének vágya, az élet kisebb-nagyobb örömeinek — bánatainak megosztása másokkal s együttérzés mindazokkal, akik meleg baráti szóért, tanítvány iránti megértő segítségért fordultak hozzá. Gazdag élettapasztalataiból, a világ szépségeinek ismeretéből mindig készségesen szórta kincseit mások számára. És volt is miből, hiszen színes tudásához sok-sok élmény járult hozzá. Személyes tapasztalatból ismerte Európa leggyönyörűbb tájainak és múzeumainak kincseit, Hellas és Itália remekműveit, a Louvre gazdag gyűjteményeit, Bizánc — Isztambul különös szépségeit.

Most, midőn a tanítványok, munkatársak és barátok nevében szomorú szívvel búcsúzunk tőle, megköszönjük mindazt, amit kaptunk tőle, bár — Pindaros szavaival élve:

*διοίρουαι πολέων
περι πλήθει καλῶν. ὡς μὲν σαφές
ποικίαν ψάφων ἀριθμοῶν.*

Kádár Zoltán

DOBROVITS ALADÁR

1909—1970

Váratlanul és korán távozott el körünkől Dobrovits Aladár az Eötvös Loránd Tudományegyetem Ókori Keleti Történeti Tanszékének professzora, a történelem-tudományok doktora. Egy tudományban és széles körű közéleti tevékenységben eltöltött munkás élet zárult le, melynek eredményei és a félbemaradt munkák sejtteni engedik azt is, hogy az egyiptológiának mennyire egyéni, a hagyományos felfogásokkal bátran szakító fejezetei maradtak megíratlanok, olyan fejezetek, melyeknek sajátos gondolatmenetét, asszociációs rendszerét, jellegzetes egyéni ízt csak az ő írásművészete tudta volna megadni.

Dobrovits Aladár mindvégig az egyiptológiát tekintette fő szakterületének, tudományos tevékenysége azonban — életpályájából adódóan — sokkal szélesebb területet fogott át, mint a legtöbb magyar ókor-kutatóé.

1909. okt. 15-én született. A Toldi Ferenc főreál gimnáziumban érettségizett, majd a budapesti egyetem bölcsészkarának hallgatója volt 1928—1933-ig. Az egyetemen földrajzi, történelmi, orientalisztikai, régészeti,

klasszika—filológiai előadásokat hallgatott. 1934-ben tett bölcsészdoktorátusának tárgyköre (Ókori kelet népeinek története, magyar föld archaeológiája, kínai nyelv) mutatja az ifjú kutató szinte kielégíthetetlen tudománysohaját, mely egészen haláláig nem aludt ki benne és mindig újabb és újabb területek felé vonzotta. Pályája hosszú ideig szorosan összefonódott a magyar múzeumokkal. Már az egyetem befejezése előtt 1931-ben a Nemzeti Múzeum önkéntes gyakornoka lett, majd 1934-től a Szépművészeti Múzeumban teljesített szolgálatot, kezdetben mint gyakornok, majd segédőr, őr s végül mint osztályvezető. Némcsak az egyiptomi és az antik gyűjteményben dolgozott, széles körű művészettörténeti ismeretei lehetővé tették, hogy a modern képtárban is működjék, sőt bizonyos időre ennek vezetésére is megbízást kapott. Oroszlán Zoltánnal együtt ő rendezte meg a múzeum első egyiptomi kiállítását, s az ő nevéhez fűződik a legtöbb ottani tárgy első meghatározása is.

1936—39-ig magyarországi állása fenntartása mellett

a Louvre tudományos munkatársa volt. A Louvre hatalmas egyiptomi és egyéb gyűjteményei, valamint más külföldi múzeumok tanulmányozása révén olyan gazdag tárgyismeret birtokába jutott, mely későbbi munkáinak, előadásainak egyik fő vonzóerejét, értékét jelentette.

1945 áprilisától 1946 májusáig amerikai, majd francia hadifogságban volt. Hazaérkezése után nagy lelkesedéssel kapcsolódott bele a magyar tudomány újjászervezésébe. 1946–1949-ig a Magyar Nemzeti Múzeum elnöki tanácsosa volt, 1949 decemberétől 1961-ig pedig az Iparművészeti Múzeum főigazgatója. 1957–58-ban a Művelődésügyi Minisztérium önálló múzeumi osztályának vezetését látta el. 1958-ban tanszékvezető egyetemi tanárrá nevezték ki. Előzőleg azonban már 1946-tól működött megbízott előadóként Budapesten és néhány évig a debreceni egyetemen is.

Közéleti pályáján és a tudományban egyaránt ifjú korától kezdve a haladó baloldali eszméket képviselte, 1944-ben tevékenyen részt vett az ellenállási mozgalomban, majd elhű kommunista tudósként küzdött az új eszmék győzelméért. Tudományszervezői és tudományos munkájáért elnyerte a Magyar Népköztársasági Érdemrend V. fokozatát és a Szocialista Kultúráért kitüntetést.

Múzeumi pályájának állomásain igyekezett a művészet, régészet legkülönbözőbb területeivel közelről megismerkedni. Különösen az iparművészeti szakirodalmat gyarapította értékes elméleti megállapításokban, új ötletekben gazdag tanulmányokkal. Folyamatosan figyelemmel kísérte a művészeti élet újabb eseményeit, több kiállítási katalógushoz írt bevezetést, kísérő szöveget. Tevékenyen részt vett a Képzőművész Szövetség és az Iparművészeti Tanács munkájában, különösen nagy érdeklődést tanúsított az ipari formatervezés iránt.

Igen alapos ismeretei voltak a pannóniai régészet tárgy körében, s az ő nevéhez fűződik a római kori Isis kultusz magyarországi emlékeinek első teljességre törekvő összefoglalása. Az azóta előkerült emlékek igazolták akkori véleményét, miszerint az idekerült egyiptomi tárgyakra vagy az egyiptizáló helyi készítményekre elsősorban egy virágzó kultusz bizonyítékai, s nem csak egy orientalizáló divattal állnak összefüggésben. Több évig

a Régészeti és Művészettörténeti Társulat ügyvezető elnöke és főtítkára is volt.

Jelentős érdemei vannak a mezopotámiai irodalom magyarországi népszerűsítésében, ő készítette el a Gilgames eposz vízözön elbeszélésének máig legjobb, magas tudományos és költői színvonalon álló fordítását. Az akkád irodalom néhány más alkotását (pl. zsoldárok) is átültette magyar nyelvre.

Az egyiptológia minden területén járatos volt, tudományos alkotó tevékenységet azonban különösképpen három kérdéskörben fejtett ki: a művészettörténetben, az irodalomban és a filozófiában. A művészet problémái iránti rendkívüli fogékonysága beleérző készsége segítette abban, hogy olyan mélyen hatoljon az egyiptomi síkművészet ábrázolási sajátosságaiba, mint kevesen előtte. Az ő nevéhez fűződik az ún. „legnagyobb felületek törvényének” megfogalmazása. Részletes vizsgálatnak vetette alá az egyiptomi portrészobrászat bizonyos korszakait is, a Harpokrates ábrázolások elemzésén keresztül pedig az egyiptomi plasztika központi kérdéseit helyezte új megvilágításba.

Értékes új eredmények fűződnek nevéhez az egyiptomi irodalomtörténet kutatásában. Az ő munkássága nyomán elavultnak tekinthetjük azt az általánosan elterjedt nézetet, mely a sapientia-irodalom alkotásaitól eltekintve általában az egyiptomi irodalom anonimitását vallotta. Több egyiptomi író nevét is sikerült megállapítania (pl. Kagabu, Ptahemuia). Az egyiptomi irodalom legszebb alkotásai közül sokat először ő tolmácsolott magyar nyelven. Mint műfordító a szövegek átültetésénél maximális pontosságra törekedett, ami egyáltalán nem esőkkentette a szövegek érthetőségét, élvezhetőségét. Különös tehetséggel tudta érzékeltetni a különböző korszakok irodalmának stiláris sajátosságait, az egyes alkotások jellegzetes egyéni zamatát. Ez különösen jól látszik „A paraszt panasza” c. fordításgyűjteményében. Ennek a kötetnek az utószava tömör és újszerű összefoglalást nyújt az egyiptomi irodalom fejlődéséről, a prózai műfajok kialakulásáról.

Az egyiptomi vallásos irodalom és a „tanítások” körében folytatott vizsgálódásai arra a felismerésre vezettek, hogy a mitológiai köntös sok esetben elvont filozófiai mondanivalót takar. s az egyiptomi filozófiai eszmék számos eleme átkerült a görögökhöz és a korai kereszténységbe is. Sajnos ezek a rendkívül fontos új eredményeket mutató és további felismeréseket ígérő vizsgálatai torzóban maradtak, csupán előadásáiban, és néhány kisebb tanulmányában fejthette ki nézeteinek egy részét. A félbenmaradt életmű különösen fájdalmas egy olyan ötletgazdag és egyéni utakon járó tudós esetében, mint Dobrovits professzor. Egyiptológiai tudományos munkássága elismerésül a prágai Károly Egyetem Egyiptológiai Intézete 1965-ben tiszteletbeli tagjává választotta.

1956-os egyiptomi utazása során a törökök által a XVI. sz. első felében Nubiába hurcolt magyarok leszármazottainak a „magaraboknak” a helyzetével is foglalkozott.

A felszabadulás óta eltelt negyed század során új egyiptológus nemzedéket nevelt fel. Szuggesztív egyénisége, színes, közvetlen előadásmódja elsősorban a kis létszámú speciálkollégiumokon érvényesült, olyan hallgatóság előtt, akiket komoly tudományos érdeklődés vonzott az egyiptológia és általában az ókori Kelet tanulmányozása felé. Mester volt a szó legnemesebb értelmében aki át tudta ültetni hallgatóiba azt a tudomány és művészet iránt érzett lelkesedést, mely benne lobogott.

Dobrovits professzor örökre eltávozott, de tanításai, művei, továbbra is hatni fognak a magyar egyiptológiára, arra a tudományra, melynek fejlődésében életműve döntő szerepet játszott.

Kákósy László